

Una experiència de pràctiques a escoles de Guatemala

El camí de Vic a Mazatenango¹

Isabel Carrillo

Facultat d'Educació de la Universitat de Vic, desembre, 1998

COM NEIX EL PROJECTE?

La reflexió conjunta del professorat que formem part del Departament de Ciències de l'Educació de la Facultat d'Educació de la Universitat sobre els plans de estudis de mestres, sobre el currículum teòric i el pràcticum, han derivat en la proposta d'experiències que busquen l'expressió d'accions educatives més actives, globals i innovadores; experiències que volen incidir en la formació professional, però també, i de forma especial, en la formació humana i en els valors de la democràcia, la justícia i el diàleg amb altres pobles i realitats.

El coneixement de Guatemala a partir del viatge al país de dos professors de la Facultat d'Educació², i de les comunicacions amb el Sindicat de Treballadors d'Ensenyament de les Illes (STEI)³, amb la Oficina de Programas y Proyectos del Arzobispado de Guatemala⁴, amb ONGs i persones coneixedores de la realitat i

del procés de pau que inicia aquest país a finals de 1996, obren les possibilitats de relació amb Guatemala.

Es defineix, en aquest context de reflexió compartida, un model de pràctiques a les escoles de Guatemala on educació i solidaritat, cooperació i intercanvi pedagògic es donen la mà. El projecte es gestiona durant el curs 1996-97, i es concreta durant el mes de novembre de 1997 quan es firma el "Convenio de Colaboración entre el Sindicato de Trabajadores de la Educación de Guatemala (STEG) y la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic (FEUV) para la realización de prácticas de estudiantes en centros educativos del país." En aquest moment es concreta la coordinació del projecte : per part del STEG aquesta és assumida pel professor Carlos Fuentes ; per part de la FEUV pel professor Jaume Carbonell i la professora Isabel Carrillo (amdós del Departament de Ciències de l'Educació). També es decideix el lloc on es

realitzaran les pràctiques. Són diverses les possibilitats, però optem per la població de Mazatenango per diversos motius : és una petita ciutat on no arriben molts projectes de cooperació educativa i, a més, és el lloc de residència i treball del coordinador del projecte a Guatemala, aspecte que afavoreix l'organització i seguiment de l'experiència⁵. És així com es comença a traçar un camí de Vic a Mazatenango.

QUÈ DIU EL CONVENI

El conveni recull els aspectes que caracteritzen aquest model de pràctiques, és a dir, els trets que defineixen un projecte de caràcter voluntari en el que poden participar de 8 a 16 estudiants de tercer de magisteri. Concreta també el període de pràctiques, que en aquests moments es situa en els mesos de gener i febrer, i la condició que previ al desenvolupament de les pràctiques, les estudiants i els

estudiants han de realitzar un Seminari sobre Centreamèrica que permet aproximar-se a la realitat de Guatemala i preparar altres aspectes relatius al viatge. El conveni delimita també temes referents a la residència en famílies o en centres del STEG, així com els principis generals sobre les activitats i sobre la tutorització del pràcticum. Un altre aspecte d'interès que es recull fa referència a que la FEUV haurà de procurar que "las estudiantes y los estudiantes muestren una buena disposición para ejercer como maestras y maestros y ayudantes en los centros designados por el STEG, así como para participar en cuantas tareas de carácter educativo les sean encomendadas (...)". És, en aquest sentit, que considerem necessari realitzar una selecció d'aquelles persones que volen participar en el projecte. Aquest procés s'inicia quan l'experiència viscuda per un grup d'estudiants es presenta als/les estudiants de segon curs de la diplomatura de mestre/a. A partir d'aquí s'obre un període on les persones interessades realitzen una preinscripció. Al final d'aquest espai de temps es realitza una sessió informativa, dirigida únicament a les persones interessades, on s'expliquen les característiques generals del projecte i el procés a seguir. És en aquest moment quan es demana a cada estudiant que presenti el seu currículum vitae especificant les activitats i els treballs realitzats relacionats amb l'educació, amb el voluntariat i amb la cooperació. El currículum ha d'anar acompanyat d'una reflexió escrita sobre l'interès i la motivació per aquest model de pràctiques. La selecció d'estudiants es realitza a partir del currículum, del seu expedient acadèmic, de la valoració de les Pràctiques I i II, així com dels

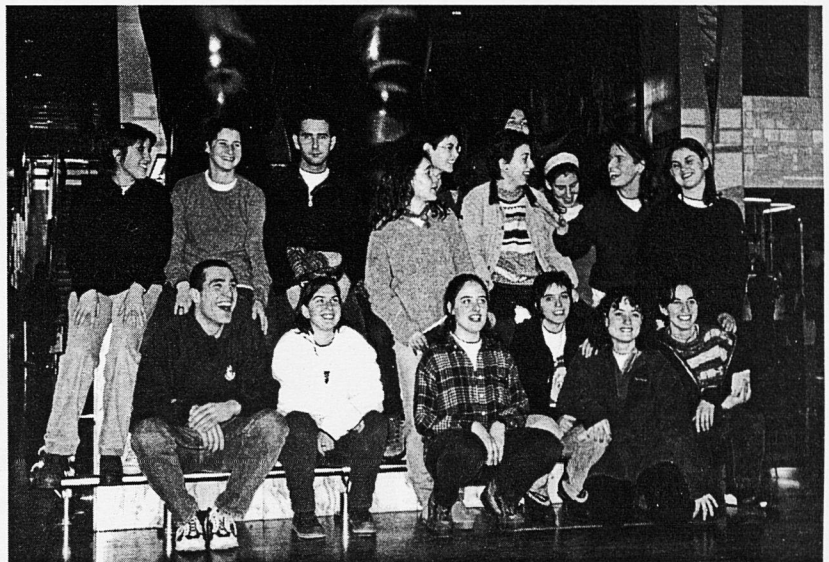
ínformes del professorat de la FEUV que tenen un coneixement dels estudiants.

QUÈ ES FA EN EL SEMINARI?

El Seminari de Cooperació amb Centreamèrica constitueix un espai d'investigació, de diàleg, d'anàlisi i comprensió de la realitat social, política, econòmica, educativa i cultural, de la població i de l'entorn natural, de la situació de les problemàtiques del país on es desenvoluparan les pràctiques. També és un espai

terístiques de Guatemala -història, geografia i població, context social i econòmic, conflictes i acords de pau, educació i infància...

b) Un treball individual on cada estudiant analitza un tema concret a partir dels seus interessos i motivacions; temes com la dona a Guatemala, la colonització espanyola, la cultura maia, la guerrilla, Guatemala en la literatura de Miguel Ángel Asturias, les ONGs i la cooperació a Guatemala, la realitat del país a través de la premsa..., són exemples dels continguts ob-

Grup d'estudiants de la Universitat de Vic el dia de la partida cap a Guatemala (gener 1998).

per reflexionar a l'entorn de la cooperació, les ONGs, o sobre projectes concrets d'educació a Centreamèrica.

El Seminari s'estructura en diverses sessions (octubre-desembre) on es parla de Guatemala, de la seva història, de la seva realitat física, humana... Aquestes sessions (coordinades pel professor Jaume Carbonell) es complementen i s'enriqueixen amb dos tipus de treballs :

a) Un treball en petit grup que té la finalitat de profunditzar en la reflexió sobre les carac-

jecte d'estudi i anàlisi individual. Les sessions del Seminari centrades en Guatemala i la seva realitat, es complementen amb altres on es treballen aspectes relatius a l'organització del viatge. En aquestes sessions, coordinades per la professora Isabel Carrillo, es parla de les vacunes, les condicions de vida, el dia a dia, les famílies, les escoles, els possibles projectes didàctics, la dinàmica del grup i els conflictes, els canvis personals...

La bibliografia sobre Guatemala i sobre temes de cooperació, la premsa del país, la

literatura, els documentals i pel·lícules, els projectes i accions de ONGs, o les aportacions de persones que han viscut en el país són els recursos, les fonts d'informació que permeten anar construint el coneixement d'una realitat que es va descobrint i definint abans, durant i després del viatge.

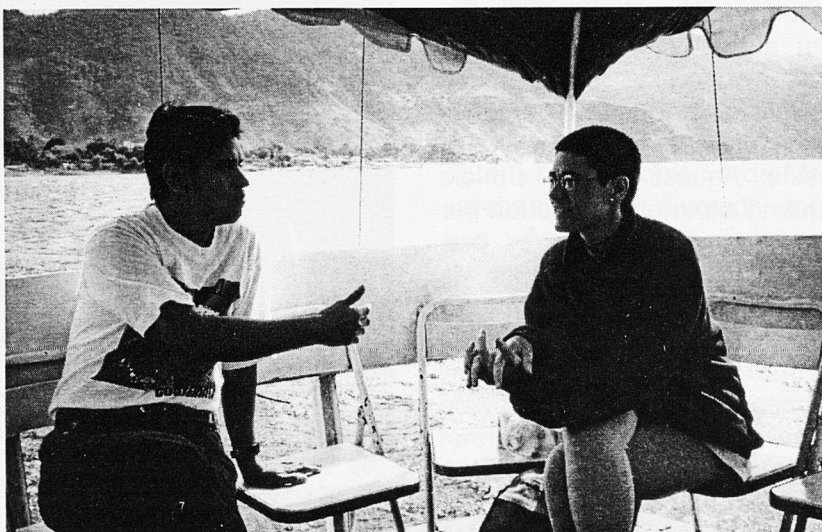
COM S'HA DESENVOLUPAT LA PRIMERA EXPERIÈNCIA

Les estudiants i els estudiants inicien la seva experiència al país amb temors i dubtes, amb el conflicte que provoquen les primeres vivències, amb la confusió, amb els interrogants dels primers dies que van trobant respostes a partir de l'observació, de la reflexió individual i col·lectiva que permeten anar definint una comprensió global de la realitat que s'està vivint. És aquesta l'experiència que van viure 16 estudiants de les especialitats d'educació infantil (Mònica Muxach i Trini Gutiérrez), educació primària (Marta Casado, Núria Crespo, Raquel Danés, Núria Martínez, Meritxell Paredes, Margarida Tió, Núria Vergeli i Joan Vila), i educació especial (Bibiana Alsina, Victor Barrientos, Noèlia Beneit, Emma Brunet, Roser Busquets i Cristina Esteve) que, a principis del mes de gener de 1998, van viatjar a Guatemala per realitzar les pràctiques de tercer curs de la diplomatura de mestre/a. Durant dos mesos van viure amb famílies i van poder treballar en diferents centres educatius de Mazatenango i poblacions pròximes⁶.

En aquesta realitat cada estudiant va desenvolupar un projecte didàctic d'acord amb les

necessitats i característiques dels centres educatius on estaven realitzant les seves pràctiques. És d'aquesta manera com van adaptar els seus coneixements teòrics i les experiències pràctiques anteriors a una altra realitat, fent possible projectes com : l'organització de l'aula en racons de treball, la utilització dels tallers i les sortides com a recurs didàctic, una proposta d'agrupaments flexibles, les atencions individualitzades, el projecte de matemàtiques i la creació del centre de recursos dins l'escola, l'organització d'una biblioteca escolar, el disseny i aplicació d'unitats didàctiques, la preparació i realització d'una obra de

on conflueixen les observacions, els pensaments i els sentiments, el coneixement que cada persona ha anat construint abans del viatge -primer descobriment, interrogació i dubtes, il·lusió-, durant el viatge -xoc amb la realitat, necessitat d'immersió i vivències-, i després del viatge -el conflicte de la retrobada i la perspectiva de la distància-. És un treball on cada estudiant reconstrueix la seva història a Guatemala, el dia a dia, les experiències a l'escola, les il·lusions dels projectes didàctics iniciats, les relacions i els vincles afectius, en definitiva, la memòria exigeix distanciar-se de l'experiència viscuda per poder pensar en ella

Carlos Fuentes i Isabel Carrillo al lloc Atitlán.

teatre sobre els drets humans, la revista escolar o la música a l'escola. Tots aquests projectes es van trobar amb les limitacions del temps, però són exemples d'una acció pedagògica que busca la col·laboració entre les estudiants i els estudiants de pràctiques i les mestres i els mestres de les "escuelitas" de Guatemala.

L'experiència de cada estudiant queda recollida en el diari i en la memòria de pràctiques individual. La memòria es configura com un espai de reflexió

no únicament a través de les emocions, sino també a través del diàleg raonat i crític amb un mateix i amb la realitat viscuda.

La comunicació de l'experiència no es realitza únicament a través de la memòria de pràctiques, sino que són diverses les activitats que, després del viatge, s'organitzen amb la finalitat de reflexionar, de dialogar i compartir la realitat viscuda, pensada i sentida per cada persona.

Així els sopars acompanyats de tertúlies, l'organització d'exposicions sobre Guatemala (on s'exposa el material i els records del viatge) i les taules rodones per comunicar l'experiència a l'alumnat de segon curs⁷; la participació en programes de ràdio de la comarca⁸; o la reflexió a través de l'escriptura, de l'elaboració d'articles per revistes, comunicacions i informes⁹, són exemples de com el projecte no s'acaba en un espai temporal, sino que es converteix en una experiència continua on totes les persones implicades sentim la necessitat de compartir un projecte que també s'enriqueix gràcies al diàleg i la reflexió amb altres veus.

COM VALOREM EL PROJECTE

Reflexionar sobre el què fem i per què, analitzar críticament aquest projecte i aquesta primera experiència, ens ha de portar a definir més clarament el procés iniciat. Posar en evidència els problemes i les dificultats, i també explicitar els aspectes positius, ens permeten caracteritzar un projecte singular que ja ha començat a caminar però que hem d'anar construint.

Observem com, des del seu inici, el projecte té la finalitat d'afavorir un procés de formació professional i humana personal i col·lectiu, és a dir, un procés que és individual però que al mateix temps busca la comunicació, la cooperació i col·laboració amb els altres.

És un projecte on es comparteixen il·lusions i motivacions, i on s'estableixen relacions que porten a un coneixement mutu entre les persones que viuen l'experiència, de forma que es crea una dinàmica de

grup oberta i empàtica que resulta molt enriquidora per a tothom.

Ens trobem davant d'una experiència complexa, d'unes pràctiques que porten a la persona a realitzar un viatge interior i exterior, un viatge que no suposa viure únicament experiències educatives

nadors del projecte (que coordinen també el Seminari), referents presents en tot el procés; els professors tutors de la FEUV, que entren en contacte amb les/els estudinats abans de la realització de les pràctiques, viatgen al país durant 15 dies, i orienten i avaluen la seva activitat en els centres així com la memòria

La memòria es configura com un espai de reflexió on conflueixen les observacions, els pensaments i els sentiments, el coneixement que cada persona ha anat construint abans del viatge.

diferents, sinó que les vivències en contacte amb altres formes de vida, cultura, realitat social, econòmica, política i humana permeten un enriquiment en la formació personal. Una estudiant expressa l'experiència amb aquestes paraules: "El nostre viatge ha sigut un somni, un somni de felicitat despertar, un somni per tornar-hi a somiar" (Margarida Tió, 1997).

Constatem, però, que hem d'avançar en la construcció de projectes col·lectius que complementin els projectes individuals de cada estudiant. En paraules del professor Joan Soler¹⁰ hem de posar en pràctica la pedagogia del sentiment i de l'acció compartida. Hem avançat, respecte a altres models de pràctiques, en el procés de tutoria. La tutorització de les pràctiques està present des de l'inici, és a dir, no es desvincula del procés ni es limita a un moment concret, sino que forma part de totes les fases del projecte. És un model de tutoria compartida entre: els coordi-

de pràctiques¹¹; el coordinador per part del STEG que acompanya i orienta a cada estudiant durant tots els moments de vida en el país¹²; i les mestres i els mestres de les escoles que comparteixen la realitat educativa i ofereixen orientacions durant el desenvolupament de les pràctiques¹³. És, en aquest últim punt, on encara hem de treballar més profundament. Les nostres experiències ens reafirmen en la idea de que la implicació plena de les mestres i dels mestres del centre necessita d'un procés més ampli de comunicació/formació per part de la FEUV i del STEG. Pensem també que hem d'oferir criteris clars, que parteixin del llenguatge educatiu de la realitat de Guatemala, per poder orientar la tasca de tutoria i avaluació que han de realitzar les mestres i els mestres.

Per altra part, valorem molt positivament la implicació d'altres professors i professores i estudiants de la FEUV, que col·laboren en el projecte

amb l'aportació dels seus coneixements i experiències en el context del Seminari; amb l'elaboració de material didàctic per les escoles de Guatemala, amb aportacions econòmiques o amb la donació de material¹⁴.

La valoració de l'activitat del STEG és igualment positiva, tant del treball de coordinació de Carlos Fuentes, que ha desenvolupat una tasca molt ben organitzada i rigorosa, com del suport dels professors Gustavo Navarro i Julio Roca. Considerem també que la comunicació constant amb l' STEI, amb el professor Pere Polo, ha possibilitat una millor coordinació i dinamització del projecte.

Creiem que aquest és un projecte educatiu que busca construir relacions d'intercanvi i diàleg. Pensem que els projectes desenvolupats pels estudiants a les escoles obren el camí per iniciar petits canvis i transformacions, un camí que busca la construcció de noves realitats educatives a partir del treball compartit de persones que miren l'educació amb esperança.

Des de la nostra experiència observem la necessitat de definir projectes que puguin complementar aquesta activitat de pràctiques a les escoles. La formació de mestres es presenta com un repte que esperem es pugui concretar, fem possible que les nostres utopies es tradueixin en realitats. □

Notes

¹ Aquest article s'ha elaborat a partir de la Memòria del curs 1997-98: "Prácticas en Centroamérica: Guatemala. Memoria curso 1997-98".

² El curs 96-97 la professora Isabel Carrillo i el professor Àngel Serra estableixen els primers contactes amb Guatemala. Viatgen a aquest país des de El Salvador on, en aquells moments, el nostre centre estava desenvolupant un projecte de pràctiques a escoles i un projecte de formació de mestres.

³ Els contactes amb el Sindicat són possibles gràcies al coneixement i les relacions de Pere Polo (Secretari General del STEI) amb Jaume Carbonell (Professor de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic i Director de la Revista Cuadernos de Pedagogía). Pere Polo ens posa en contacte amb el Sindicato de Trabajadores de la Educación de Guatemala, en concret amb Carlos Fuentes, responsable en aquells moments de la secció d'actes i acords.

⁴ Les comunicacions s'estableixen amb Carlos Aldana (Professor de la Universidad de San Carlos i Director de la Oficina de Programas y Proyectos de la Comisión de Pastoral Social del Arzobispado de Guatemala).

⁵ La FEUV no descarta la possibilitat de realitzar l'experiència en altres zones de Guatemala. En aquests moments s'està estudiant la possibilitat que durant el període de pràctiques també es pugui realitzar una petita estada en una zona rural.

⁶ Escuela Oficial Mixta Urbana Doce de Octubre, Escuela Oficial Mixta Urbana María Chinchilla, Escuela Oficial Mixta Urbana Justo Rufino Barrios, Escuela Oficial Mixta Urbana núm. 1 de Párvulos, Escuela Oficial Mixta urbana Santa Marta y Las Flores, Fundabiem, Escuela Oficial Mixta de San Pablo Jocopilas.

⁷ Aquestes activitats s'organitzen en el marc de l'assignatura Sociologia de l'Educació. El curs 97-98 es van desenvolupar el dia 11 de maig, després de tornar del viatge i d'elaborar la memòria.

⁸ L'experiència del curs 97-98 va ser explicada a Radio Manlleu pels estudiants Joan Vila, Margarida Tió, Raquel Danés i Trini Gutierrez.

⁹ **Barrientos, V.**
"Guatemala i la seva realitat", 1998.
Busquets, R.
"Una llàgrima per un amic : Guatemala". *Calaix de Sastre*, 1998, núm. 35.

Carrillo, I. ; Carbonell, J.
"Prácticas en Centroamérica : intercambio y colaboración en la construcción de nuevas realidades educativas". *V Simposium Internacional sobre el Practicum : Innovaciones en el Practicum*. Poio (Pontevedra), 29 de junio-1 de julio de 1998.

Polo, P.
"La solidaritat en el terreny educatiu amb Centreamèrica". *Pissarra*, 1998.

¹⁰ Joan Soler és professor del Departament de Ciències de l'Educació i coordinador dels estudis de mestre de la FEUV.

¹¹ Els coordinadors del projecte també participen d'aquesta valoració de la memòria de pràctiques de cada estudiant. Són també els responsables de realitzar els informes valorant l'experiència i d'elaborar la memòria.

¹² Al final del període de pràctiques el coordinador del projecte realitza un informe escrit on valora el procés que ha seguit l'experiència.

¹³ Les tutores i els tutors dels centres també participen en l'avaluació de cada estudiant en l'entrevista que mantenen amb el professorat tutor de la FEUV, i mitjançant un informe escrit.

¹⁴ En l'experiència del curs 97-98 la Facultat d'Educació va donar a cada escola de pràctiques materials didàctics: llibres i revistes; (alguns materials van ser una aportació del la Biblioteca de la Universitat de Vic); el Departament de Ciències i Ciències Socials va donar globus del món per cada escola i, en el context de l'assignatura "Festes Populars", dirigida pel professor Jacint Torrents, es va organitzar una festa de venda de productes naturals que va possibilitar fer una petita aportació econòmica per comprar material; el Departament d'Educació Infantil, en concret la professora M. Antònia Canals i els/les estudiants de 1r d'educació infantil van elaborar materials de lògica matemàtica que actualment es troben a l'escola de San Pablo Jocopilas, on les mestres i els mestres de l'escola van participar en una Jornada de "Capacitación" que va tenir la finalitat de presentar el material i oferir orientacions sobre la seva utilització (aquesta jornada va ser coordinada per les professores Maica Bernal i Isabel Carrillo i van participar com a formadores les estudiants de pràctiques que, posteriorment, van organitzar a l'escola un petit centre de recursos). Els/les estudiants de les diferents especialitats també van aportar materials (llibretes, colors...) per les escoles.